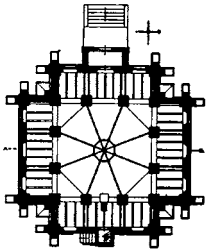
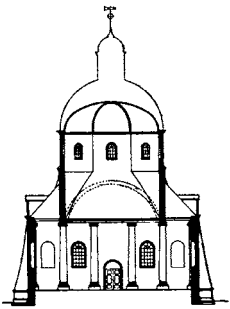

NICKY POWW

ALS EEN SPIN
IN HET WEB

Na de Reformatie gingen de voormalige katholieke kerkgebouwen over in protestantse handen. Die 'voorraad' was lange tijd groot genoeg om aan de behoeften aan predikplaatsen te voldoen. Kerkbouw was in de provincie Utrecht gedurende de zeventiende en achttiende eeuw dan ook uitzonderlijk. Katholieken en andere protestantse groeperingen bouwden wel kerken, maar zonder de uiterlijke kenmerken van kerkbouw. Een belangrijke uitzondering vormt de Hervormde kerk in Renswoude, die rond 1640 werd gebouwd naar ontwerpen van de architect Jacob van Campen (1596-1657). Van Campen was een befaamd architect, die onder andere werkte voor het stadhoudershof. Drijvende kracht achter het bouwproject was de Utrechtse edelman Johan van Reede (1593-1674). Hij was een vertrouweling van de stadhouder en had grote ambities met zijn bezittingen in Renswoude. Van Reede hechtte waarde aan een intellectueel bouwprogramma opgesteld door één van de belangrijkste architecten van zijn tijd.

Johan van Reede was een telg uit een Stichtse adellijke familie. Zijn familie had van oudsher toegang tot belangrijke posities in het provinciale bestuur. In 1612 volgde hij zijn vader na diens dood op als kanunnik van het Domkapittel te Utrecht. De vroegere katholieke kapittels waren na de Reformatie overgegaan in protestantse handen, waarna de uitgestrekte bezittingen door nieuwe bestuurders onder oude benamingen beheerd werden. Van Reede ontving uit dit ambt inkomsten, een zogenaamde prebende. Belangrijk was ook dat hij als kanunnik toegang had tot bepaalde ambten in de provinciale staten. Van 1620 tot 1674 bekleedde hij zelfs de functie van voorzitter van het Domkapittel. Dit alles was niet voldoende om zijn politieke ambities te bevredigen. Van Reede wilde toetreden tot de Utrechtse ridderschap om op die wijze de vooraanstaande positie van hemzelf en zijn familie te versterken. Omdat het bezit van een ridderhofstede voorwaarde was om toegelaten te worden tot de Utrechtse Statenvergadering moest hij één van de ridders huizen in de provincie zien te verwerven. In 1623 kocht hij daarom de heerlijkheid Renswoude met de ruïneuze ridderhofstad Borgwal. Rond 1654 liet Van Reede hier het huidige kasteel bouwen.

Van Reede breidde zijn bezit rond de ridderhofstad uit en kocht rond 1637 een groot grondgebied aan rond de Emmikhuizerberg, waar hij een nederzetting wilde vestigen. Het was daarbij ook van belang om een eigen kerk te stichten. Renswoude behoorde namelijk van oudsher onder de classis Rhenen-Wijk en de Renswoudenaren gingen in het naburige Scherpenzeel, op Gelders grondgebied, ter kerke. Het collatierecht, het recht om de predikant te benoemen, kwam bovendien toe aan de (katholieke) heer van Scherpenzeel. Niet alleen had Van Reede geen invloed

jezuïet Villalpando. Dit model werd in deze tijd vaker nagevolgd bij kerkbouw, ook omdat de calvinisten zich graag afficheerden als het nieuwe uitverkoren volk. De bouw werd begeleid door bouwbazen, die ook betrokken waren bij de bouwloods van de domkerk. Gezien de positie van Van Reede binnen het domkapittel was dit een voor de hand liggende keuze.

In het interieur vallen de kolossale Ionische zuilen op, die behalve decoratief ook noodzakelijk zijn om de opbouw te ondersteunen. Verder zijn er diverse wapenborden aan de wanden gehangen die de personen en instellingen memoreren die de bouw mogelijk maakten met financiële steun. Dat waren onder andere de Utrechtse Staten, de ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, het Domkapittel en de kapittels van St. Pieter, St. Jan en leden van de stadhouderlijke familie. Deze schenkingen waren dus allemaal afkomstig van connecties van Van Reede die zich zo verzekerd wist van voldoende financiële steun om de bouw tot een voorspoedig einde te brengen. De kerk was in 1640 al grotendeels gereed.

De kerk van Renswoude is van groot belang, niet alleen vanwege het interessante ontwerp van een belangrijk architect, maar ook vanwege de band met de familie Van Reede. Hoewel de afscheiding van Renswoude van Scherpenzeel de bouw noodzakelijk maakte, waren het de ambities van de familie Van Reede die zorgden voor deze bijzondere uitwerking. Deze adellijke familie wilde zich definitief in Renswoude vestigen en zich als belangrijke, invloedrijke familie presenteren. De kerk was daarbij statusverhogend, net als het intellectuele ontwerp dat eraan ten grondslag lag.

Bronnen

- J. Huisken, K.Ottenheim, G. Schwartz (red.), *Jacob van Campen. Het klassieke ideaal in de Gouden eeuw*, Amsterdam 1995.
- S. Laansma, *Geschiedenis van de Nederlands Hervormde kerk van Renswoude*, Zutphen 1980.
- E. Wolleswinkel, *Renswoude. Geschiedenis en architectuur*, Zeist 1998.